

СТАСА,

егејска приказна

„Пријди поблиску! Не ме гледај како импресионистичка слика!“, ми се внесува во лице ликот од последниот филм. Поентилистички се расплинува и исчезнува. Се будам со горчлив вкус на апстрактна оддалеченост. И срав. Ако премногу се доближам ќе ја допрам Болката. Може ли да се почувствува туѓото страдање како сопствено искуство?

*Во овој век
на искушение и алчносӣ*

Мај 44. Черчил му предлага на Сталин да ги поделат сферите на влијанија. Во октомври е склучен тајниот договор за советско влијание во Романија и Бугарија и британско влијание во Грција. Народот не знае за скриената вистина. Тој има своја „лева“ и своја „десна“ вистина. Најважна е онаа која на државата ќе ѝ обезбеди легитимитет каков што посакуваат големите. Тие воено-технички ја помагаат десната ориентација во Грција и борбата против комунизмот. Не сакаат и не смеат да дозволат советизација на Балканот.

*Во овој век
на сејрисуӣно убивање*

„Тито ги затвори границите. Британски и американски бомбардери ја кроеја нова Грција и нашата судбина“ - бара причини за загубената војна бивш партизан, припадник на Движењето на отпорот. Поразот не беше резултат само на воената интервенција. Финалето за сурова пресметка со грчката левица се токмеше одамна. Невидената хајка ќе се искористи и за протерување Македонци од пограничните села. Илјадници деца од две до четиринаесет години не по своја волја или вина ги напуштаат домовите и талкаат низ земјите на Источна Европа.

Не го имам видено родното место, каде остана заробено во пукнатинки првото срцебиене. Погледот мајчин по сидовите. Првата светлина. Топлина на дланка. Миризба на млеко. Детски плач. Да се вивне во височините: угоре, високо, уште повисоко. Таму каде што никој не стигнал. До врвот на Вичо Планина. Олимписка изолираност. Бапчор.

историски слики

Налудничав ритам меѓу хаосот и спокојот. Светот е сè уште под траума на најголемата војна во векот - II светска војна. Светот нема сили ни разбирање за нов бран страдања. Драмата на децата бегалци е заборавена уште пред да започне.

Треба да го заборавам дрвениот праг и самото Влегување: топлина, тивки звуци, миризби. Кодови на љубов и безвозвратно раздавање. Глава нурната во мајчината брашна прстилка... Наоколу миризба на цимет. Треба да ја заборавам сенката на кајсијата во дворот на баба ми - закрила на безгрижноста! И миризбата на трендафилот од дворот на Стаса. Ридот на детството на кој пловевме со облаците, летавме со ветерот...

*Може ли да се заборава
целинаа на некогашино живеење?*

Возрасен човек со насолзени очи во крајбрежните води на Преспанското Езеро. Го бара местото каде пред повеќе од половина век го има загубено чевелот како дете... Има ли тоа некаква врска со приказната за мајката која пред да се разделат за таа да замине во борба му го везе името на чорапчињата?

Може ли со сила да се наметне заборабот? Лета- „за Грците Ману Елефтерија, за по дома Лета Манева“, сè уште времето го мери не по сонцето, часовникот или календарот. Пролетта непогрешливо доаѓа кога во воздухот ќе ја распознае миризбата на дивите темјанушки од бапчорските шуми. И сè така си играат интуитивното паметење и логиката на заборабот.

остатоци од селото Бапчор снимени во 1965

Тања Битуљану-Плавшиќ: егејска приказна / **Премин, септември 2003**

Мартинки

„Што шиеш?“ - „Ете ги шијам устите на мечките, волците, змиите, устата на асмовите, на црвите - за да не црвосува имањето. Ќе ги зашијам тука и ќе ги врзам“.

- Секоја ноќ пред први март баба ѝ на Стаса од црвено и бело предено (волна кубена од овци) суче мартинки за децата. Утредента им ги става на рацете. Ги носат девет дена. Мартинките потоа завршуваат на дрвото на кое слетуваат ластовички кои ‘носат’ нови алишта за Велигден.

Не се живее без паметење. Колективно, каква што им била и судбината: прекинат континуитет, избришано минато. Двоен живот распнат меѓу меморијата и реалноста. Најизразен македонски идентитет. Во бившите времиња со космополитска матрица ова се толкуваше како географска фиксираност, локалпатриотизам, неспособност да се биде граѓанин на светот.

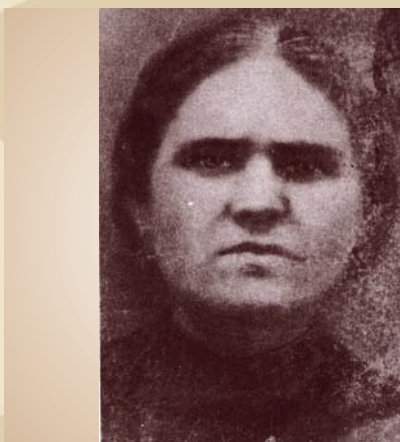
Се распрснаа надвор од границите на Ју идеологијата. Насекаде по светот, за нив прооден во сите насоки. Освен на она мало парче земја што пеш го поминаа пред половина век.

„Дом е местото каде што се враќаш за да умреш“ - ја повторува својата желба стариците во црно што згаснуваа како свеќи без да имаат можност да ги видат нивните запретани огништа. Границата за нив остана херметички затворена.

1949. Бајчор

Живот од денес за утре. Дење надлетуваат авиони, ноќе во молитва се збогувам со блиските. Вpletкувам простувања, за да ги разрешам од моите замерки. Да се поделиме без да си должиме. Никогаш не дознав како Ти ја помина Твојата последна ноќ. Откако ја исчисти куќата, ги испра алиштата, чистите ги одложи за утрешниот ден. Ги навади цвеќињата...

Кога дојде мигот да се нема ни воздух за дишење, ни тло за бегање, ни легло за ноќевање ми се враќаше сликата на Твојата куќа - отворена рана од бомбите. И незавршениот гроб.

Јана
и
Стаса
Богданови

*Зеленӣе челустиӣ
џо џолиааӣ Бапчор*

Што е мир? Зарем е потребно знаење или зборови за да се почувствуваат нештата: ни шум на вода, ни лет на птица, ни инсект да полази... Со заминувањето на луѓето замолкнаа планините. Во апсолутна тишина и осама само зеленилото на ползавиците ги голта последните камења од Бапчор. Во далечен тотал нејасно се распознаваат две бели дамки - црквата и училиштето. По некоја година и нив ќе ги снема. Во училиштето нема клупи ни училници ни деца. Ги слушам само нивните гласови како играат криенка меѓу дрвца, боцки и трња никнати внатре во училиштето. Тука, наместо средсело, го игравме големото оро во студентите зимски денови пред Божиќ. Бевме среќни. Ја повикувам песната а ми доаѓаат удари, лелек и молк на наши мажи и деца што ги измачуваа во истото училиште.

Црквата е со засидан влез пред ненамерници (ја однесоа камбаната, ги палеа иконите, го прекопаа олтарот). Над портата, забетонираниот молк - иконка на Свети Ѓорѓија. Веднаш до неа табла со имињата на бапчорските фамилии испишана по грчки. Не знам дали би можело да се преведе твоето име - Стаса? Како тогаш би се викала - Анастасија?

Фоиомониџа

Ти си моето неотворено писмо. Знаам што е внатре, а се правам дека не знаам. Знаеш ли како знаам што е внатре? Па јас сама си го пратив... Кога почнаа да ми пристигнуваат слики од крштивки и свадби од роднините расеани на сите континенти, слики толку различни од оние малубројни скриени во тајни прегради, ја извадив сликата на твоето семејство (немам само Твоја). Таму сте сите. Извадени од различни фотографии. Собрани заедно живи и мртви. Едни покрај други. Во заедничка семејна фотографија. Што ја раскажува приказната не само Твоја.

Само сликите се враќање во детство. Куќите чекаа долги години некој да се врати. Беа немоќни да го запрат бришењето на трагите... Ишчезнаа сите оние черги, ќилими, резби, икони, везени невестински кошули, бебешки повои, покрови за упокоените... Зелената стихија на заборавот и алчната љубопитност на човекот, куќите преполни со спомени, ги струполија во камени купишта. А тие не зборуваат... Од стари фотографии Бапчор полека се преселува во носталгичните предели на сеќавањата. Со затворени очи, и поглед навнатре, сè уште може да се видат Горно и Долно маало. Широк сокак со трагите на прадедовците во заминување... На јаве - детски гласови во осама и пустелија играат криенки со ветерот...

користени се фотографии
од монографијата „Бапчор“
на Ѓорѓи Донеvски

пишува:
Тања Битољану-Плавшиќ